

Handreiking over privacy en de toepassing van de AVG

bij datagedreven onderzoek naar de leerloopbaan van studenten

www.datagedrevenonderzoekmbo.nl

Versie 1 - 23 mei 2019

Samenvatting

Deze privacy handreiking is bedoeld voor onderwijsinstellingen die 'AVG-proof' aan de slag willen met datagedreven onderzoek. Maar waarom zouden instellingen aan de slag gaan met datagedreven onderzoek in het onderwijs? Onderwijsinstellingen en andere partijen zoals DUO, SBB, gemeenten en CBS verzamelen grote hoeveelheden data. Al deze data bieden een zee aan mogelijkheden om onderzoek te doen naar de leerloopbaan van studenten. Deze inzichten kunnen gebruikt worden bij het ontwerpen van beleid om het onderwijs en de begeleiding van studenten verder te verbeteren. Deze handreiking is ontwikkeld in het kader van het project Datagedreven werken in het mbo; een initiatief van vijf mbo-instellingen, DUO en OCW. Kijk voor meer informatie op www.datagedrevenonderzoek.nl.

Rekening houden met de AVG

De gegevens die voor datagedreven onderzoek in het onderwijs worden gebruikt, gaan in belangrijke mate over studenten. Het gebruik van gegevens kan hun privacy raken. Voor de bescherming van de privacy van studenten geldt voor het werken met persoonsgegevens sinds het voorjaar van 2018 de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)¹ en de daaruit volgende nationale wetgeving, de uitvoeringswet AVG (UAVG). Om de persoonsgegevens van studenten rechtmatig te kunnen gebruiken voor onderzoek, moeten de volgende vragen positief beantwoord worden:

- Is er sprake van een specifiek en welbepaald **doel**?
- Kan dit doel gebaseerd worden op één van de **grondslagen** van artikel 6 van de AVG?
- Is er voldaan aan de **zorgvuldigheidseisen**?

Verschillende scenario's

Deze handreiking helpt onderwijsinstellingen bij de toepassing van de wet- en regelgeving op datagedreven onderzoek. Er worden drie scenario's uitgewerkt en voor ieder scenario wordt bovenstaande redeneerlijn doorlopen. Naast deze scenario's zijn er natuurlijk nog andere variaties denkbaar die niet in dit document worden besproken. Hieronder wordt op hoofdlijnen de uitwerking van de scenario's toegelicht. De scenario's zijn tevens opgenomen in een overzichtsplaat.

Scenario A: verder verwerken eerder verzamelde data door onderwijsinstelling

Het scenario houdt het volgende in: Een onderwijsinstelling doet zelf datagedreven onderzoek met eigen data. De gebruikte data is eerder verzameld door de instelling voor een ander doel, bijvoorbeeld voor de inschrijving van studenten. De data wordt gebruikt om een onderzoeksvraag van de instelling, die betrekking heeft op de instelling, te beantwoorden.

De gegevens mogen alleen verwerkt worden als voorafgaand aan het opnieuw verwerken van de data het **doel** van de verwerking bepaald en specifiek geformuleerd is. Dit doel moet verenigbaar zijn met het doel waarvoor de gegevens in eerste instantie zijn verzameld. Als de gegevens worden gebruikt voor wetenschappelijk of historisch onderzoek of voor statistische doeleinden dan wordt de verenigbaarheid altijd aangenomen.

¹ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, "Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie", in het *Publicatieblad van de Europese Unie* (4 mei 2016), 27 april 2016. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf, L119/33 (geraadpleegd maart-april 2019).

Als verenigbaarheid is aangetoond, is er geen eigenstandige **grondslag** voor het onderzoek nodig.² De **zorgvuldigheidseisen** gelden voor ieder scenario, maar voor dit scenario is het belangrijk dat de informatieplicht ook geldt bij het opnieuw gebruiken van de gegevens.

Scenario B: nieuwe data verzamelen om onderzoek mee te doen door onderwijsinstelling

Het scenario houdt het volgende in: De instelling verzamelt nieuwe data voor het uitvoeren van een onderzoek. De data wordt gebruikt om een onderzoeksvraag van de instelling, die betrekking heeft op de instelling, te beantwoorden.

De gegevens mogen alleen verwerkt worden als vooraf het **doel** van de verwerking bepaald en specifiek geformuleerd is. Als het doel duidelijk is, moet de instelling zich baseren op een van de **grondslagen** uit artikel 6 van de AVG. De volgende grondslagen zijn in het bijzonder relevant: (a) er is toestemming van de betrokkenen, (e) het is noodzakelijk voor de vervulling van een taak van algemeen belang of uitoefening van openbaar gezag en (f) er is sprake van een gerechtvaardigd belang.

Ook voor dit scenario gelden de **zorgvuldigheidseisen**.

Scenario C: data uitwisselen met een andere partij

Het scenario houdt het volgende in: Een onderwijsinstelling wisselt data uit met een andere partij zoals een andere onderwijsinstelling, DUO of een gemeente, om gezamenlijk onderzoek te doen. De andere partij verrijkt de data met relevante data die deze partij zelf in bezit heeft. Die samengevoegde dataset wordt gebruikt om het onderzoek uit te voeren en resultaten te verkrijgen. In dit scenario is sprake van gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid omdat de twee partijen gezamenlijk het doel en de middelen van het onderzoek bepalen. Omdat er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid, moeten hierover duidelijke afspraken worden gemaakt.

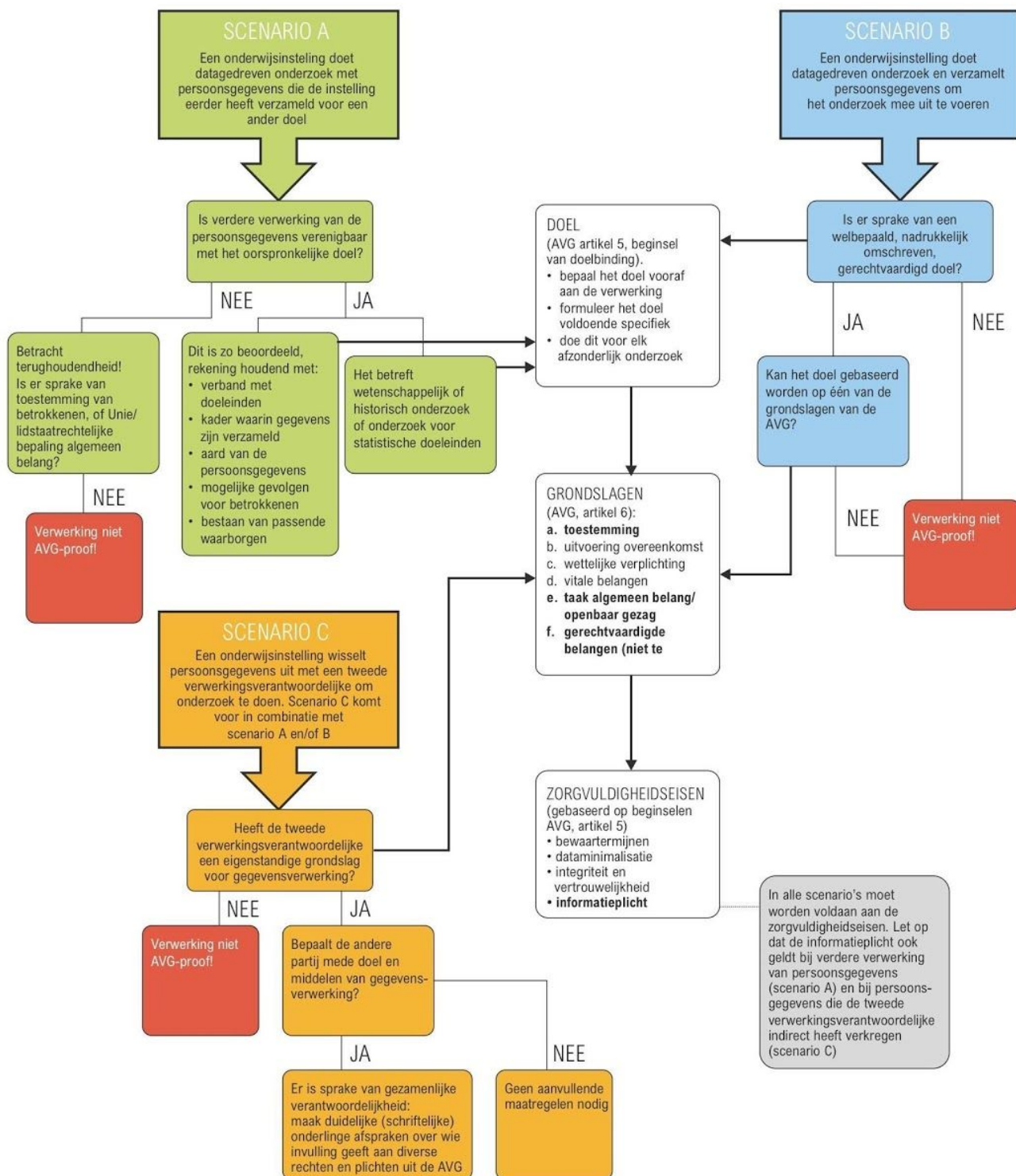
Omdat twee partijen de gegevens verwerken voor een gezamenlijk onderzoek, dienen beide partijen vooraf het **doel** van de verwerking te bepalen en specifiek te formuleren. Voor de grondslagen betekent dit, dat beide zich dienen te baseren op een eigenstandige **grondslag**. Ook hier gelden de **zorgvuldigheidseisen**, waarbij de informatieplicht voor beide partijen geldt.

Bijzondere persoonsgegevens en BSN

De handreiking gaat uit van de verwerking van 'reguliere' persoonsgegevens. Daarnaast wordt ingegaan op de verwerking van het BSN van studenten en op bijzondere persoonsgegevens. Daar gelden andere regels voor dan voor reguliere persoonsgegevens zoals naam en adres. Zo mag het BSN alleen verwerkt worden indien dit wettelijk bepaald is, bijvoorbeeld in het kader van in- uitschrijving en bekostiging. Bijzondere persoonsgegevens zoals ras, seksuele gerichtheid en gegevens over gezondheid mogen niet verwerkt worden, tenzij de verwerking gebaseerd kan worden op een uitzonderingsgrond. In het betreffende hoofdstuk wordt ingegaan de uitzonderingsgronden waarin het wel mogelijk is.

² Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, "Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie", in het *Publicatieblad van de Europese Unie* (4 mei 2016), 27 april 2016, Overweging 50, L119/9. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

Speelveld privacy bij datagedreven onderzoek

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Speelveld privacy bij datagedreven onderzoek	4
Handreiking privacy datagedreven onderzoek in het mbo	7
Aan het werk in pilots	7
Handreiking om zorgvuldig met de privacy van studenten om te gaan	8
Inhoud handreiking	8
Hoofdstuk 1. Datagedreven onderzoek en privacy	9
1.1 Begrippen en redeneerlijn AVG	9
1.2 Doel	10
1.3 Grondslagen	11
1.4 Zorgvuldigheidseisen	11
1.5 Eén of meerdere verwerkingsverantwoordelijken	13
Hoofdstuk 2. Scenario A: verder verwerken van eerder verzamelde data door onderwijsinstelling	14
2.1 Doel	14
2.2 Grondslagen	15
2.3 Zorgvuldigheidseisen	15
2.4. Verwerkingsverantwoordelijke(n)	16
Hoofdstuk 3. Scenario B: nieuwe data verzamelen om onderzoek mee te doen door onderwijsinstelling	17
3.1 Doel	17
3.2. Grondslagen	17
3.3. Zorgvuldigheidseisen	21
3.4. Verwerkingsverantwoordelijke(n)	21
Hoofdstuk 4. Scenario C: data uitwisselen met een andere partij	22
4.1 Doel	22
4.2 Grondslagen	22
4.3. Zorgvuldigheidseisen	23
4.4. Verwerkingsverantwoordelijken	23
Hoofdstuk 5. Uitzonderingssituaties	24
5.1 Burgerservicenummer (BSN)	24
5.2 Bijzondere persoonsgegevens	24
Bijlage 1 - Beginselen AVG	26
Bijlage 2 - Verantwoordelijkheden en verantwoordingsplicht verwerkingsverantwoordelijke	28

Handreiking privacy datagedreven onderzoek in het mbo

Mbo-instellingen en andere partijen zoals DUO, SBB, gemeenten en CBS verzamelen grote hoeveelheden data. De gegevens die voor datagedreven onderzoek in het onderwijs worden gebruikt, gaan in belangrijke mate over studenten. Het gebruik van gegevens kan hun privacy raken. De gegevens worden verzameld voor allerlei doeleinden. Bijvoorbeeld om te voldoen aan (wettelijke) taken en verplichtingen. Denk aan gegevens om studenten in te kunnen schrijven, te diplomeren en ten behoeve van de bekostiging. Daarnaast worden gegevens verzameld om studenten te begeleiden en om leerprestaties te verbeteren.

Het gebruik van deze data voor onderzoeksdoeleinden kan bijdragen aan het verbeteren van de leerloopbaan van studenten. De inzichten die met onderzoek worden opgedaan, kunnen gebruikt worden bij het ontwerpen of aanpassen van beleid binnen de onderwijsinstelling.

Aan het werk in pilots

Om deze mogelijkheden in de praktijk te benutten, zullen onderwijsinstellingen zich een datagedreven manier van werken eigen moeten maken. Vijf onderwijsinstellingen zijn in het diepe gesprongen door pilots in te richten waarbinnen datagedreven onderzoek plaatsvindt.

De volgende onderzoeksvragen stonden centraal in de pilots:

1. Welke kenmerken van de student, het onderwijs en de regio een relatie hebben met de uitval van mbo-studenten in het eerste jaar van de hbo-opleiding?
2. Welke kenmerken uit de vooropleiding van de student houden verband met studievertraging?
3. Welke kenmerken voorspellen of een student bij inschrijving gebruikmaakt van het Studiefonds van ROC van Twente of het OCW-fonds voor de aanschaf van leermiddelen?
4. Hoe ziet de instroompopulatie eruit en wat maakt dat studenten in het eerste jaar switchen of uitvallen?
5. Welke kenmerken voorspellen uitval in het eerste studiejaar en welke verschillen of overeenkomsten kunnen we herkennen tussen studenten die zich wel of niet in een kwetsbare positie bevinden?
6. Welke data(bronnen) zijn op welke manier beschikbaar (te maken) en te koppelen met de eigen data om inzicht te krijgen in het studiesucces op het hbo?

De onderzoeken richten zich op het aanscherpen van beleid op basis van resultaten op geaggregeerd niveau; niet op resultaten die impact hebben op individuen. Het werk in de pilots heeft ROC Friese Poort, Arcus Leeuwenborgh, ROC Noorderpoort, ROC van Twente, Summa College en DUO ervan overtuigd dat een datagedreven werkwijze docenten(teams), beleidsmakers, intakers en marketeers kan helpen om te komen tot betere ondersteuning van mbo-studenten tijdens hun leerloopbaan. De resultaten van de pilots en een generieke werkwijze zijn te vinden op www.datagedrevenonderzoekmbo.nl.

In de toekomst zijn veel meer toepassingen van data denkbaar waarbij bijvoorbeeld de doorvertaling wordt gemaakt naar de ondersteuning en de prestaties van een individuele student. Dat is echter in dit stadium binnen de kaders van de pilots niet aan de orde.

Handreiking om zorgvuldig met de privacy van studenten om te gaan

Bij het werken met data horen zorgvuldige afwegingen ten aanzien van ethiek en privacy. Voor de bescherming van de privacy van studenten geldt sinds het voorjaar van 2018 de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)³ en de daaruit volgende nationale wetgeving, de uitvoeringswet AVG (UAVG). Hoewel er privacywetgeving is, is de toepassing van deze wetgeving op cases in de praktijk nog niet zo zwart/wit. Er is ruimte voor interpretatie en eigen invulling. Bovendien is er nog weinig ervaring opgedaan met de wetgeving in vergelijkbare projecten.

Om onderwijsinstellingen te helpen bij de interpretatie van de wetgeving is gedurende het werk in de pilots deze handreiking uitgewerkt. De handreiking gaat in op de toepassing van privacy wet- en regelgeving bij datagedreven onderzoek naar de leerloopbaan van studenten. Het geeft aanknopingspunten en redeneerlijnen aan de hand waarvan toekomstig datagedreven onderzoek naar de leerloopbaan van studenten 'AVG-proof' kan worden ingericht.

Deze handreiking is bedoeld voor mbo-instellingen die met datagedreven onderzoek aan de slag willen en kan gebruikt worden door projectleiders, trekkers van werkgroepen en functionarissen gegevensbescherming.

Let op:

De handreiking is een hulpmiddel bij het vaststellen of het onderzoek of het eventuele verstrekken van persoonsgegevens gerechtvaardigd is. Echter zal per onderzoek en per verwerking van de persoonsgegevens opnieuw de rechtmatigheid beoordeeld moet worden en een afweging gemaakt moet worden wat betreft de rechtmatigheid van het onderzoek. Wanneer voor een specifiek onderzoek de rechtmatigheid beoordeeld is, betekent het niet dat deze rechtmatigheid ook geldt voor een ander onderzoek. Bovendien zijn er naast de scenario's die in dit document zijn uitgewerkt nog andere variaties denkbaar die niet worden besproken.

Inhoud handreiking

Bij de totstandkoming van deze handreiking zijn de functionarissen gegevensbescherming van de aan het project deelnemende instellingen betrokken. Considerati, een bureau gespecialiseerd in juridisch advies op het gebied van privacy, heeft een juridische review gedaan op de handreiking.

De handreiking is als volgt opgebouwd:

1. algemene toelichting op begrippen, uitgangspunten en de AVG redeneerlijn die wordt toegepast
2. werken in drie verschillende scenario's en hoe de privacy wetgeving daarop van toepassing is
3. uitzonderingssituaties: het BSN en bijzondere persoonsgegevens.

³ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, "Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie", in het *Publicatieblad van de Europese Unie* (4 mei 2016), 27 april 2016. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf, L119/33 (geraadpleegd maart-april 2019).

Hoofdstuk 1. Datagedreven onderzoek en privacy

Voordat ingegaan kan worden op de toepassing van de AVG op datagedreven onderzoek, is het nodig om een aantal begrippen, uitgangspunten en redeneerlijnen uit de AVG te bespreken. Vervolgens wordt in de hoofdstukken hierna ingegaan op de toepassing hiervan aan de hand van drie scenario's. De toepassing van de AVG kan namelijk verschillen afhankelijk van het soort data (nieuwe data of bestaande data) en wie voor de verwerking verantwoordelijk zijn.

In deze handreiking wordt het volgende verstaan onder datagedreven onderzoek:

Het verwerken en analyseren van persoonsgegevens, wat leidt tot resultaten op geaggregeerd niveau. De resultaten van datagedreven onderzoek kunnen gebruikt worden als basis voor de ontwikkeling van beleid door onderwijsinstellingen.

Data kunnen (in de toekomst) binnen onderwijsinstellingen toegepast worden voor andere, verdergaande doeleinden die uiteindelijk impact kunnen hebben op individuele studenten. Bij het opstellen van deze handreiking is van dergelijke toepassingen niet uitgegaan.

1.1 Begrippen en redeneerlijn AVG

Onderstaand worden enkele begrippen uit de AVG toegelicht (dik gedrukt). Daarbij is uitgelegd op welke wijze deze begrippen in deze handreiking worden toegepast:

- Datagedreven onderzoek naar de leerloopbaan van de student is een **verwerking**⁴ van **persoonsgegevens**⁵ zoals gedefinieerd in de AVG. Denk aan kenmerken van de student (zoals geslacht en leeftijd) en gegevens over de opleiding van de student en de regio waar de student uit afkomstig is.
- Deze handreiking gaat over de verwerking van 'reguliere' **persoonsgegevens**, tenzij expliciet anders is aangegeven. De AVG heeft aparte regels voor het verwerken van **burgerservicenummer (BSN)** en **bijzondere persoonsgegevens**. Dit wordt toegelicht in hoofdstuk 5: uitzonderingssituaties.
- De **verwerkingsverantwoordelijke** is de natuurlijke persoon of rechtspersoon (een bedrijf, een stichting, een overheidsorgaan, etc.) die alleen of samen met anderen het doel en de middelen vaststelt voor de verwerking. In deze handreiking wordt uitgegaan van de volgende mogelijkheden:

⁴ Verwerking: een bewerking of een geheel van bewerkingen met betrekking tot persoonsgegevens of een geheel van persoonsgegevens, al dan niet uitgevoerd via geautomatiseerde procedés, zoals het verzamelen, vastleggen, ordenen, structureren, opslaan, bijwerken of wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending, verspreiden of op andere wijze ter beschikking stellen, aligneren of combineren, afschermen, wissen of vernietigen van gegevens (AVG, artikel 4, lid 2).

⁵ Persoonsgegevens: alle informatie over een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon („de betrokkene”); als identificeerbaar wordt beschouwd een natuurlijke persoon die direct of indirect kan worden geïdentificeerd, met name aan de hand van een identicator zoals een naam, een identificatienummer, locatiegegevens, een online identicator of van een of meer elementen die kenmerkend zijn voor de fysieke, fysiologische, genetische, psychische, economische, culturele of sociale identiteit van die natuurlijke persoon; (AVG, artikel 4, lid 1).

- één verwerkingsverantwoordelijke: de mbo-instelling
- gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid: de mbo-instelling en een andere partij waarmee de mbo-instelling gezamenlijk datagedreven onderzoek doet. De partijen bepalen samen doel en middelen van het onderzoek.
- Het kan ook zo zijn dat een andere partij de gegevens verwerkt, maar dat diegene geen verwerkingsverantwoordelijke is: **de verwerker**⁶. Er is sprake van een verwerker, als de verwerkingsverantwoordelijke een partij heeft ingeschakeld die ten behoeve van de verantwoordelijke de persoonsgegevens verwerkt. Het verwerken van de gegevens voor de verwerkingsverantwoordelijke is de primaire opdracht van de verwerker. De verwerker stelt niet zelf het doel en de middelen van deze verwerking vast.

In deze handreiking wordt de ratio van de AVG aangehouden. Dat leidt tot de volgende vragen:

- Is er sprake van een specifiek en welbepaald **doel**?
- Kan dit doel gebaseerd worden op één van de **grondslagen** van artikel 6 van de AVG?
- Is er voldaan aan de **zorgvuldigheidseisen**?

Bovenstaande vragen worden hieronder nader toegelicht. Daarna volgt de uitleg over welke eisen de AVG stelt als er sprake is van meerdere verwerkingsverantwoordelijken.

1.2 Doel

De AVG kent een aantal beginselen (artikel 5), zie bijlage 1. Die beginselen moeten worden toegepast door de verwerkingsverantwoordelijke bij het verwerken van persoonsgegevens. Het beginsel van doelbinding bepaalt dat er vooraf sprake moet zijn van een welbepaald, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigd doel. Wanneer er vooraf geen doel is bepaald, mogen er geen persoonsgegevens worden verwerkt.

Ook wanneer de verwerking als doel heeft om onderzoek te verrichten, dient het doel van deze verwerking specifiek en welbepaald omschreven te worden. Onderzoek op zich is niet specifiek en welbepaald en daarmee geen rechtmatig doel. Het doel dient daarom voor elk afzonderlijk onderzoek opnieuw bepaald en omschreven te worden.

Het doel kan zijn om door middel van het onderzoek de aansluiting tussen vo en mbo te verbeteren, of om het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten aan te scherpen, om de toegankelijkheid van studiefondsen te verbeteren, etc. Dit doel dient verder uitgewerkt te worden. Ook moet duidelijk zijn welke (categorieën) persoonsgegevens voor het betreffende onderzoek gebruikt worden.

Verenigbaarheid van doelen

Gegevens die ooit verzameld zijn, bijvoorbeeld om studenten in te kunnen schrijven, kunnen ook interessant zijn om te gebruiken voor het doen van een onderzoek naar de leerloopbaan van studenten. Als bestaande gegevens opnieuw worden gebruikt voor een ander doel, dan wordt dat 'verdere verwerking' van persoonsgegevens genoemd.

⁶ Als iemand onder hiërarchische verhouding staat van de verwerkingsverantwoordelijke, dan is hij/zij geen verwerker, maar is er sprake van intern beheer onder gezag van de verwerkingsverantwoordelijke.

Er kan volgens de AVG sprake zijn van verdere verwerking van persoonsgegevens als er sprake is van verenigbaarheid met het oorspronkelijke doel. Als de gegevens worden gebruikt voor wetenschappelijk of historisch onderzoek of voor statistische doeleinden dan wordt de verenigbaarheid altijd aangenomen.

In scenario A wordt nader ingegaan op het toepassen van de verenigbaarheid van doelen.

1.3 Grondslagen

Wanneer het doel omschreven is, wordt beoordeeld of dit doel gebaseerd kan worden op één van de onderstaande grondslagen van artikel 6 AVG:

- a. [Toestemming](#) van de betrokken persoon.
- b. De gegevensverwerking is noodzakelijk voor de [uitvoering van een overeenkomst](#).
- c. De gegevensverwerking is noodzakelijk voor het nakomen van een [wettelijke verplichting](#).
- d. De gegevensverwerking is noodzakelijk ter bescherming van de [vitale belangen](#).
- e. De gegevensverwerking is noodzakelijk voor de vervulling van een taak van [algemeen belang of uitoefening van openbaar gezag](#).
- f. De gegevensverwerking is noodzakelijk voor de behartiging van de [gerechtvaardigde belangen](#).⁷

De links in de grondslagen verwijzen naar de uitleg van de Autoriteit Persoonsgegevens over wat de grondslagen inhouden en welke voorwaarden er gelden bij het gebruik van een grondslag. Verderop wordt per scenario nader ingegaan op de grondslagen en de mogelijke toepassing daarvan bij het doen van datagedreven onderzoek.

Als er sprake is van een verenigbaar doel

Als het doel verenigbaar is, dan hoeft de verwerkingsverantwoordelijke *geen* eigenstandige grondslag te hebben voor die verdere verwerking.⁸ Dit betekent dat de grondslag die is aangevoerd bij het oorspronkelijk doel ook van toepassing is voor deze ‘verdere verwerking’ van de persoonsgegevens.

1.4 Zorgvuldigheidseisen

Elke verwerking van persoonsgegevens moet voldoen aan de ‘overige’ vereisten die de AVG stelt. Deze zorgvuldigheidseisen volgen uit de beginselen van de AVG. In Bijlage 1 worden alle beginselen benoemd en toegelicht. De zorgvuldigheidseisen gaan bijvoorbeeld over:

- **Bewaartermijnen:** bepaal de bewaartermijn op basis van hoe lang het nodig is om de gegevens te bewaren voor het doel waarvoor ze zijn verzameld, of volg de wettelijke bewaartermijn indien aanwezig en vernietig de gegevens daarna. Vernietig bijvoorbeeld de datasets die gebruikt zijn voor het onderzoek na de uitvoering van het onderzoek.

⁷ Autoriteit Persoonsgegevens, “Hoe weet u of u persoonsgegevens mag verwerken”, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/avg-europese-privacywetgeving/mag-u-persoonsgegevens-verwerken#hoe-weet-u-of-u-persoonsgegevens-mag-verwerken-6310> (geraadpleegd maart-april 2019).

⁸ Rijksoverheid, “Memorie van toelichting Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming”, 13 december 2017, 30, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/12/13/memorie-van-toelichting-uitvoeringswet-algemene-verordening-gegevensbescherming> (geraadpleegd maart - april 2019).

- **Dataminimalisatie:** verwerk alleen gegevens die nodig zijn voor het doel. Met andere woorden; er mogen niet te veel, maar ook niet te weinig gegevens worden verwerkt voor het doel. Wanneer namelijk te weinig gegevens worden verwerkt, dan kan er ten onrechte een onvolledig beeld ontstaan van de betrokkene.
- **Integriteit en vertrouwelijkheid:** bescherm persoonsgegevens tegen ongeoorloofde of onrechtmatige verwerking en tegen onopzettelijk verlies, vernietiging of beschadiging. Tref hiervoor passende technische en organisatorische maatregelen. Zorg er bijvoorbeeld voor dat als gegevens worden uitgewisseld, dit via een veilige verbinding wordt gedaan.
- **Informatieplicht:** wees transparant over de gegevensverwerking. De betrokkenen (in dit geval studenten) moeten geïnformeerd worden over de verwerking van hun gegevens. Dit gaat bijvoorbeeld om het informeren van de betrokkene over: de identiteit en contactgegevens van de verwerkingsverantwoordelijke, de contactgegevens van de FG, het doel en de grondslag van de gegevensverwerking, de rechten van de betrokkene, de bewaartermijn van de gegevens, eventuele ontvangers van de gegevens etc.

Tip:

Informeer studenten op het moment dat de persoonsgegevens verkregen worden (bijvoorbeeld bij inschrijving) dat de gegevens gebruikt kunnen worden voor onderzoeksdoeleinden. Ook wordt geadviseerd om in het privacy statement van de onderwijsinstelling op te nemen dat de gegevens verder verwerkt kunnen worden voor onderzoeksdoeleinden.

Omdat niet ieder specifiek onderzoek in het privacy statement opgenomen kan worden, wordt aangeraden om algemene bewoordingen te gebruiken maar wel aan te geven voor welke soorten onderzoek de gegevens gebruikt worden. Er kan in het statement worden opgenomen op welke grondslag de verwerking van persoonsgegevens berust of dat het verwerken van persoonsgegevens voor onderzoeksdoeleinden altijd gebaseerd wordt op één van de grondslagen van artikel 6 AVG.

Verder geldt dat wanneer er echt toestemming aan de betrokkene gevraagd wordt, deze toestemming apart van de andere informatie gecommuniceerd moet worden, zodat de betrokkene precies weet waarvoor hij toestemming geeft (zie artikel 7 AVG).

De verwerkingsverantwoordelijke is er verantwoordelijk voor dat de gegevensverwerking legitiem is en voldoet aan de zorgvuldigheidseisen. Daarnaast heeft de verwerkingsverantwoordelijke een verantwoordingsplicht. Dit betekent dat de verwerkingsverantwoordelijke de verplichtingen uit de AVG naleeft en deze naleving kan aantonen. Zie bijlage 2. De verantwoordelijkheden van de verwerkingsverantwoordelijke zijn terug te vinden in de AVG, artikel 24 en artikel 25.

1.5 Eén of meerdere verwerkingsverantwoordelijken

Als er meer dan één verwerkingsverantwoordelijke is bij de gegevensverwerking, kan het nodig zijn om een aantal (aanvullende) zaken te regelen.

Verwerkingsverantwoordelijke(n)

Degene die bepaalt welke persoonsgegevens worden verzameld, voor welk doel dit gebeurt en de manier (middelen) waarop dit plaatsvindt, is een verwerkingsverantwoordelijke.⁹

Als diegene dat samen met anderen doet, is er sprake van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld als de onderwijsinstelling samen met een andere partij bepaalt welk onderzoek er wordt uitgevoerd en welke gegevens daarvoor worden gebruikt, is er sprake van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Er is alleen sprake van een gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid als de partijen *samen* doel en middelen bepalen. Er kan dus ook sprake zijn van meerdere verwerkingsverantwoordelijken, zonder dat er sprake is van een gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid.

Scenario C (Hoofdstuk 4) gaat verder in op het verwerken van gegevens met betrokkenheid van meerdere verwerkingsverantwoordelijken en wat dit betekent voor datagedreven werken.

Verwerker

Mocht een andere partij, bijvoorbeeld een onderzoeksbureau, worden ingeschakeld en het bureau krijgt de opdracht van de onderwijsinstelling om de persoonsgegevens te verwerken, dan is deze partij **verwerker**. De verwerkingsverantwoordelijke (in dit geval de instelling) is dan verplicht om met die partij (het bureau) een verwerkersovereenkomst af te sluiten. De instelling bepaalt in deze situatie over de persoonsgegevens, het onderzoeksbureau handelt daar slechts naar.

⁹ Bart W. Schermer e.a., *Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming* (Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2018), 32.
www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/22/handleiding-algemene-verordening-gegevensbescherming (geraadpleeg maart-april 2019).

Hoofdstuk 2. Scenario A: verder verwerken van eerder verzamelde data door onderwijsinstelling

Scenario A: verder verwerken van eerder verzamelde data door onderwijsinstelling

Een onderwijsinstelling doet zelf datagedreven onderzoek met eigen data. De gebruikte data is eerder verzameld door de instelling voor een ‘ander oorspronkelijk doel’, bijvoorbeeld om een student in te kunnen schrijven. De data wordt gebruikt om een onderzoeksvraag van de instelling, die betrekking heeft op de instelling, te beantwoorden. Het kan zijn dat de instelling een (onderzoeks)partij inschakelt om het onderzoek daadwerkelijk uit te voeren. Deze partij handelt enkel in opdracht van de instelling en de instelling blijft de verwerkingsverantwoordelijke.

Dit scenario gaat over het verwerken van persoonsgegevens die door de instelling op een eerder moment zijn verzameld voor een ander doel. Het uitgangspunt is dat de instelling bij deze oorspronkelijke gegevensverwerking heeft voldaan aan de plichten van de AVG. Oftewel, er was sprake van een welbepaald, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigd doel, een rechtmatige grondslag en er is voldaan aan de zorgvuldigheidseisen. Deze redeneerlijn wordt voor de ‘verdere verwerking’ opnieuw doorgelopen.

2.1 Doel

In dit scenario is er sprake van ‘verdere verwerking’ van persoonsgegevens voor een ander doel dan waarvoor de gegevens oorspronkelijk zijn verzameld. In paragraaf 1.2 is uitgelegd dat persoonsgegevens verder verwerkt mogen worden indien er sprake is van verenigbaarheid van doelen. Voor scenario A geldt:

1. omschrijf het doel van de verdere verwerking: welbepaald en uitdrukkelijk (voldoende specifiek)
2. en toon de verenigbaarheid met het oorspronkelijke doel van de gegevensverwerking aan.

Gegevensverwerking voor statistische doeleinden

Als de instelling zich baseert op het doen van ‘**wetenschappelijk of historisch onderzoek of op gegevensverwerking voor statistische doeleinden**’ dan is dit doel altijd verenigbaar met het oorspronkelijke doel. Artikel 5, lid 1 onder b van de AVG geeft aan dat het doen van dit soort onderzoek verenigbaar is met de oorspronkelijke doeleinden.¹⁰

¹⁰ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, L119/35. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

Het artikel verwijst naar Artikel 89, lid 1. Dit artikel geeft aan dat er voorzien moet zijn in passende waarborgen m.b.t. de rechten en vrijheden van de betrokkenen. Zo moet middels technische en organisatorische maatregelen minimale gegevensverwerking gegarandeerd worden, die maatregelen kunnen pseudonimisering omvatten en “Wanneer die doeleinden kunnen worden verwezenlijkt door verdere verwerking die de identificatie van betrokkenen niet of niet langer toelaat, moeten zij aldus worden verwezenlijkt”.

Het doel van datagedreven onderzoek sluit aan bij de definitie van de AVG (AVG, overweging 162)¹¹ : persoonsgegevens worden verzameld, verwerkt en geanalyseerd om statistische resultaten te produceren. De resultaten bestaan uit geaggregeerde gegevens die niet gebruikt worden voor maatregelen die individuen betreffen.

De memorie van toelichting op de UAVG geeft bovendien aan dat de begrippen over wat onder onderzoek valt, voornamelijk ruim opgevat moeten worden; er moeten nog Europese uitspraken over gedaan worden.¹² Dit geeft ruimte om datagedreven onderzoek hieronder te scharen.

Verenigbaarheid beoordelen en verantwoorden

Als de instelling zich niet baseert op het doen van wetenschappelijk of historisch onderzoek of gegevensverwerking voor statistische doeleinden, kan de data alsnog verwerkt worden als verenigbaarheid met het oorspronkelijke doel kan worden aangetoond. De AVG, artikel 6, lid 4 geeft aan op welke onderwerpen de instelling dan minimaal in moet gaan om de verenigbaarheid aan te tonen.¹³

Als het doel niet-verenigbaar is

Zelfs als het doel niet-verenigbaar is met het oorspronkelijke doel dan zou gegevensverwerking nog mogelijk zijn. Echter is gegevensverwerking dan alleen toegestaan wanneer de betrokkenen hiervoor toestemming hebben gegeven *of* op basis van een Unierechtelijke of lidstatelijke bepaling (t.b.v. nationale veiligheid, opsporingsdoeleinden etc.).

2.2 Grondslagen

Als is aangetoond dat het doel verenigbaar is, dan is er *geen* eigenstandige rechtsgrondslag nodig voor de verdere verwerking van de gegevens voor het verenigbare doel.¹⁴ Dit betekent dat de grondslag die is aangevoerd bij het oorspronkelijk doel ook van toepassing is voor het verenigbare ‘vervolg’ doel. Natuurlijk moet die grondslag wel legitiem zijn.

¹¹ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, L119/30. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

¹² Rijksoverheid, “Membere van toelichting Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming”, 13 december 2017, 43. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/12/13/membere-van-toelichting-uitvoeringswet-algemene-verordening-gegevensbescherming> (geraadpleegd maart - april 2019).

¹³ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, L119/37. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf, (geraadpleegd maart-april 2019).

¹⁴ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, Overweging 50, L119/9. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

2.3 Zorgvuldigheidseisen

De zorgvuldigheidseisen gelden bij elke gegevensverwerking, ongeacht het scenario (zie paragraaf 1.4). Daarom wordt hier niet afzonderlijk op alle zorgvuldigheidseisen ingegaan. Specifiek van belang voor dit scenario is dat de informatieplicht ook moet worden vervuld voor het verenigbare doel, voor zover de betrokkene daar niet eerder van op de hoogte is gesteld.

Ook als er sprake is van verdere verwerking van gegevens moet opnieuw voldaan worden aan de informatieplicht. Lees hiervoor de tip op pagina 10.

2.4. Verwerkingsverantwoordelijke(n)

In dit scenario wordt uitgegaan van één verwerkingsverantwoordelijke: de mbo-instelling. De gegevens worden voor het onderzoek verwerkt door de instelling zelf. Wordt er externe expertise ingeschakeld om het onderzoek uit te voeren? Bepaal dan of deze partij verwerker is of verwerkingsverantwoordelijke (paragraaf 1.5):

- Er is sprake van een verwerker als de andere partij van de onderwijsinstelling de opdracht krijgt om de persoonsgegevens te verwerken maar niet mede doel en middelen van het onderzoek bepaalt. Er moet een verwerkersovereenkomst worden afgesloten tussen instelling en verwerker. In de [handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming](#) staat meer informatie over de invulling hiervan.
- Is er sprake van meerdere verwerkingsverantwoordelijken, ga dan naar scenario C.

Hoofdstuk 3. Scenario B: nieuwe data verzamelen om onderzoek mee te doen door onderwijsinstelling

Scenario B: nieuwe data verzamelen om onderzoek mee te doen door onderwijsinstelling

Een onderwijsinstelling doet zelf datagedreven onderzoek. De instelling verzamelt de data specifiek voor het uitvoeren van een onderzoek. De data wordt gebruikt om een onderzoeksvraag van de instelling, die betrekking heeft op de instelling, te beantwoorden. Het kan zijn dat de instelling een (onderzoeks)partij inschakelt om het onderzoek daadwerkelijk uit te voeren. Deze partij handelt enkel in opdracht van de instelling en de instelling blijft de verwerkingsverantwoordelijke.

Omdat het in dit scenario gaat om het verzamelen van nieuwe data met het doel om daar onderzoek mee te doen (in tegenstelling tot het gebruiken van bestaande data in scenario A), moeten alle stappen uit de redeneerlijn van de AVG worden doorlopen: doel, grondslag en zorgvuldigheidseisen.

3.1 Doel

De gegevensverwerking mag alleen plaatsvinden als er sprake is van een welbepaald, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigd doel. Dit moet voor elk afzonderlijk onderzoek worden gedaan. Een eenmalige algemene formulering als 'Het doen van datagedreven onderzoek naar de leerloopbaan van studenten' voldoet niet. Specificeer vooraf het doel zoveel mogelijk: formuleer de onderzoeksvraag, het doel van het onderzoek en waarom deze persoonsgegevens nodig zijn om het onderzoek uit te voeren.

3.2. Grondslagen

Het verzamelen van gegevens voor datagedreven onderzoek moet gebaseerd zijn op een van de zes grondslagen uit de AVG. Hieronder wordt nader ingegaan op de grondslagen waarop het doen van datagedreven onderzoek gebaseerd *kan* worden. Dit zijn de grondslagen (a) toestemming, (e) noodzakelijk voor de vervulling van een taak van algemeen belang of uitoefening van openbaar gezag en (f) er is sprake van een gerechtvaardigd belang. Grondslag (c) voldoen aan een wettelijke verplichting zou in de toekomst mogelijk kunnen zijn en wordt daarom kort toegelicht.

Let op:

Per onderzoek kan verschillen welke grondslag kan worden toegepast. Voor elk onderzoek moet de rechtmatigheid en dus ook de grondslag, opnieuw beoordeeld worden. De grondslagen die in deze paragraaf worden besproken, zijn bedoeld als handvatten om een grondslag te bepalen voor het doen van datagedreven onderzoek.

Grondslag a: Toestemming van de betrokken persoon

Instellingen kunnen de mogelijkheid gebruiken om individuele studenten om toestemming te vragen voor het gebruik van hun gegevens voor datagedreven onderzoek. Er wordt een aantal eisen gesteld aan het vragen van die toestemming.¹⁵ De eisen voor de grondslag toestemming vragen een behoorlijke inspanning van de instelling. Het is goed om daar rekening mee te houden bij de beoordeling van de toepasbaarheid van de grondslag.

De eisen uit de AVG stellen op hoofdlijn dat de toestemming **vrijelijk** moet zijn gegeven, door middel van een **actieve handeling** van de betrokkene, dat de betrokkene in begrijpelijke taal moet worden **geïnformeerd** over de gegevenswerking en dat de toestemming wordt verleend voor een **specifieke verwerking en specifiek doel**. De betrokkene moet de toestemming net zo makkelijk weer kunnen intrekken. Voor het doen van datagedreven onderzoek is daarbij het volgende specifiek van belang:

- Vrijelijk geven van toestemming: Denk goed na over de wijze waarop het verkrijgen van toestemming wordt vormgegeven. Houd bijvoorbeeld rekening met de machtsverhouding tussen de instelling en de student. Die is niet per definitie gelijk, een student is immers afhankelijk van de instelling voor het kunnen volgen van onderwijs.
- Formuleren van een specifiek doel: Als het gaat om gegevensverwerking voor wetenschappelijke onderzoeksdoeleinden dan biedt de AVG (overweging 33) iets meer ruimte, omdat onderkend wordt dat het doel dan niet altijd bij de verzameling volledig te omschrijven is. Betrokkenen moeten dan gelegenheid krijgen om hun toestemming te geven voor bepaalde onderzoeksterreinen of onderdelen van onderzoeksprojecten, “waarbij erkende ethische normen voor wetenschappelijk onderzoek in acht worden genomen.”¹⁶

Artikel 7 en overwegingen 32, 33, 42 en 43 van de AVG geven aan welke eisen er gesteld worden bij het gebruik van de grondslag toestemming. En de Autoriteit Persoonsgegevens legt dit [hier](#) uit.

Grondslag c: de verwerking is noodzakelijk om te voldoen aan een wettelijke verplichting die op de verwerkingsverantwoordelijke rust

Een instelling kan zich op deze grondslag beroepen als de gegevensverwerking noodzakelijk is om te voldoen aan een wettelijke verplichting. In de wet hoeft niet expliciet te staan voor de uitvoering van welke specifieke taak de persoonsgegevens moeten worden verwerkt, soms is er sprake van een ruimere formulering. Belangrijk is dat de noodzakelijk wordt aangetoond: het uitvoeren van de wettelijke verplichting moet redelijkerwijs niet goed mogelijk zijn zonder de verwerking van de persoonsgegevens.

Het doen van datagedreven onderzoek in het mbo is op dit moment niet opgenomen in de onderwijs wet- en regelgeving. Er kan geen noodzaak voor het verwerken van de persoonsgegevens op basis van huidige wettelijke verplichtingen worden vastgesteld. Wellicht dat er bij wijzigingen van wet- en

¹⁵ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, Artikel 7, L119/37 en Overwegingen 32, 33, 42, 43 L119/6 t/m L119/8. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

¹⁶ Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, “Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie”, in *het Publicatieblad van de Europese Unie (4 mei 2016)*, 27 april 2016, Overweging 33, L119/6. https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf (geraadpleegd maart-april 2019).

regelgeving (denk aan nieuwe kwaliteitsafspraken) wel sprake van kan zijn. Dan zou deze grondslag, afhankelijk van het doel van een onderzoek, mogelijk kunnen worden toegepast.

NB. Een meer algemeen omschreven publieke taak, kan niet worden gezien als een wettelijke verplichting. Daarvoor geldt grondslag e, die hieronder wordt besproken.

Grondslag e: De gegevensverwerking is noodzakelijk voor de vervulling van een taak van algemeen belang of uitoefening van openbaar gezag

De onderwijsinstelling kan bepaalde taken van algemeen belang of openbaar gezag (publieke taken) vervullen. Om dit te beoordelen of de instelling zich op deze grondslag kan beroepen, is het van belang dat het doel van het onderzoek duidelijk is. Er moet worden aangetoond dat de gegevensverwerking noodzakelijk is om de publieke taak goed te kunnen vervullen.

Aantonen noodzakelijkheid voor vervulling publieke taak

Mbo-instellingen vervullen publieke taken. Zo wordt in de Wet Educatie Beroepsonderwijs bijvoorbeeld verwezen naar de taken van de instellingen:¹⁷

“Artikel 1.3.5. Taken instellingen

Bij de uitvoering van hun taak dragen de instellingen, onverminderd het bij of krachtens deze wet bepaalde, mede zorg voor:

- a. de toegankelijkheid van het onderwijs, in het bijzonder voor kansarme groepen,*
- b. het aanbieden van doelmatige leerwegen, in het bijzonder door het zorgdragen voor een zorgvuldige afstemming tussen opleidingen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en beroepsopleidingen, en*
- c. het bieden van mogelijkheden voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding.” (WEB, artikel 1.3.5)”*

Om uitvoering te geven aan de publieke taken *kan* het noodzakelijk zijn voor instellingen om bepaalde onderzoeken te verrichten. De publieke taak moet in de wet staan. Bepaal vervolgens aan de hand van de volgende criteria of het betreffende onderzoek gebaseerd kan worden op deze grondslag:

- Is het doel van de verwerking (in deze Handreiking dus het doel van het onderzoek) gebonden aan de uitoefening van een publieke taak? Zo ja, welke? In de regelgeving hoeft niet expliciet te staan dat voor de uitvoering van die taak persoonsgegevens verwerkt worden. Indien het noodzakelijk is om voor een bepaalde publieke taak persoonsgegevens te verwerken, kan de wettelijke grondslag voor de publieke taak tevens beschouwd worden als rechtsgrondslag.
- Is het onderzoek noodzakelijk voor het uitvoeren van die taak?
- Is het duidelijk voor mensen dat hun gegevens worden verwerkt voor die specifieke wettelijke taak?

Op basis van het doel van het onderzoek kan goed onderbouwd en beoordeeld worden of dit onderzoek noodzakelijk is voor de uitvoering van een bepaalde taak.

¹⁷ Rijksoverheid, “Wet Educatie en Beroepsonderwijs”, geldend vanaf 15 maart 2019, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2019-03-15> (geraadpleegd maart-april 2019).

Grondslag f. De gegevensverwerking is noodzakelijk voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen.

Er zijn door de Autoriteit Persoonsgegevens drie criteria geformuleerd waaraan bij deze grondslag moet worden voldaan:

1. Er moet sprake zijn van een **gerechtvaardigd belang**, dit moet rechtmatig en voldoende duidelijk verwoord en ook echt aanwezig zijn. Bijvoorbeeld omdat de gegevens nodig zijn om bedrijfsactiviteiten te verrichten.
2. De verwerking is noodzakelijk om dit gerechtvaardigde belang te behartigen. Voor die **noodzakelijkheid** geldt dat het doel van de verwerking in verhouding moet staan met de inbreuk voor de personen van wie de gegevens verwerkt worden. Ook moet duidelijk zijn of het doel niet op een minder nadelige manier voor de betrokkene kan worden bereikt. Hoe gevoeliger de persoonsgegevens zijn, hoe moeilijker het is om te beargumenteren dat het belang van de onderwijsinstelling zwaarder weegt dan dat van de betrokkene.
3. Er is een **afweging** gemaakt tussen de belangen van de onderwijsinstelling (of een ander die de persoonsgegevens verwerkt) en die van de persoon van wie de persoonsgegevens worden verwerkt. Bij het maken van deze afweging moet ook beoordeeld worden of de betrokkene redelijkerwijs kon verwachten dat zijn gegevens voor dit doel verwerkt zouden worden. En er worden passende maatregelen getroffen, bijvoorbeeld door de gegevens niet langer te bewaren dan voor het doel nodig is.¹⁸

Een aanzet voor het gebruik van deze grondslag kan gegeven worden door het aantonen van het gerechtvaardigd belang om onderwijs te geven aan studenten en om de leerloopbaan van studenten te verbeteren. Het betreffende onderzoek is nodig om dat te kunnen doen. Het is echter afhankelijk van het specifieke onderzoek wat de noodzaak is. Er kan niet gezegd worden dat de onderbouwing hieronder in alle gevallen volstaat, maar het geeft een denkrichting.

Een instelling kan beredeneren dat het doen van datagedreven onderzoek over “onderwerp x” nodig is om gericht beleid te ontwikkelen zodat studenten beter begeleid kunnen worden bij hun leerloopbaan. Hiermee wordt bijvoorbeeld beoogd dat minder studenten uitvallen en dat studenten op een hoger niveau met een diploma uitstromen. Oftewel: de gegevensverwerking is noodzakelijk voor het doen van beleidsaanpassingen die de dienstverlening verbeteren.

Bovendien is er sprake van een relatie met de financiering van de onderwijsinstelling: de diplomabekostiging en maken mbo-instellingen daarnaast kwaliteitsafspraken¹⁹ met het ministerie van OCW. Aan de kwaliteitsafspraken is inspannings- en resultaatbekostiging verbonden. Als een school een dergelijk doel heeft opgenomen in het kwaliteitsplan, dan kan het behalen van dat doel uit het plan, gevolgen hebben voor de financiën van de instellingen.

¹⁸ Autoriteit Persoonsgegevens, “Vragen over grondslagen”, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/avg-europese-privacywetgeving/mag-u-persoonsgegevens-verwerken#wanneer-mag-u-zich-baseren-op-de-grondslag-toestemming-6331> (geraadpleegd maart-april 2019).

¹⁹ Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2019-2022 <https://www.kwaliteitsafsprakenmbo.nl/actueel/nieuws/2018/06/15/test> (geraadpleegd april 2019).

Geef vervolgens de belangenafweging tussen de belangen van instelling en student aan. Bijvoorbeeld: De uitkomsten van het onderzoek worden gebruikt voor het doen van beleidsaanpassingen, gericht op het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs (specifieker omschrijven op basis van het betreffende onderzoek). Dit is in positief belang van student en instelling en niet nadelig voor individuele studenten.

Daarnaast kan de '[Code of Practice](#)' van de Vrije Universiteit van Amsterdam (VU) als inspiratie dienen. De VU gebruikt onderwijs- en studentdata om studiesucces te analyseren. Dit zijn data die zij veelal al voor een ander oorspronkelijk doel hebben verzameld. Hiervoor worden verschillende informatiebronnen gekoppeld en getransformeerd tot een analyseset. Doeleinden zijn: beleidsvorming, studentbegeleiding (niet individueel herleidbaar), wetenschappelijk onderzoek en voorlichting over aansluiting VO en HBO. De grondslag die de VU hier voor gebruikt is het 'gerechtvaardigd belang' van de instelling.

3.3. Zorgvuldigheidseisen

Zorg dat er voldaan wordt aan de zorgvuldigheidseisen zoals omschreven in paragraaf 1.4.

3.4. Verwerkingsverantwoordelijke(n)

In dit scenario wordt uitgegaan van één verwerkingsverantwoordelijke: de mbo-instelling. De gegevens worden voor het onderzoek verwerkt door de instelling zelf. Wordt er externe expertise ingeschakeld om het onderzoek uit te voeren? Bepaal dan of deze partij verwerker is of verwerkingsverantwoordelijke (paragraaf 1.5):

- Er is sprake van een verwerker als de andere partij van de onderwijsinstelling de opdracht krijgt om de persoonsgegevens te verwerken maar niet mede doel en middelen van het onderzoek bepaalt. Er moet een verwerkersovereenkomst worden afgesloten tussen instelling en verwerker. In de [handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming](#) staat meer informatie over de invulling hiervan.
- Is er sprake van meerdere verwerkingsverantwoordelijken, ga dan naar scenario C.

Hoofdstuk 4. Scenario C: data uitwisselen met een andere partij

Scenario C: data uitwisselen met een andere partij

Een onderwijsinstelling wisselt data uit met een andere partij zoals een andere onderwijsinstelling, DUO of een gemeente, om gezamenlijk onderzoek te doen. De andere partij verrijkt de data met relevante data die deze partij zelf in bezit heeft. Die samengevoegde dataset wordt gebruikt om het onderzoek uit te voeren en resultaten te verkrijgen. In dit scenario is sprake van gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid omdat de twee partijen gezamenlijk het doel en de middelen van het onderzoek bepalen. Omdat er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid, moeten hierover duidelijke afspraken worden gemaakt.

Dit scenario borduurt voort op scenario A en/of B als het gaat om het doel van het onderzoek en de grondslag. In dit scenario wordt specifiek ingegaan op een samenwerking met een andere partij waarbij sprake is van een gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid en de aandachtspunten die daarbij van belang zijn. Natuurlijk zijn ook situaties denkbaar waarbij er geen gezamenlijke verantwoordelijkheid is maar wel sprake is van twee verwerkingsverantwoordelijken; dat is in dit scenario buiten beschouwing gelaten.

4.1 Doel

Omdat twee partijen de gegevens verwerken voor een gezamenlijk onderzoek, moeten beide partijen een welbepaald, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigd doel hebben vastgesteld. Dit is gelijk aan scenario A of scenario B.

4.2 Grondslagen

Het verzamelen van gegevens voor een datagedreven onderzoek moet gebaseerd zijn op één van de zes grondslagen uit de AVG. Als er sprake is van een uitwisseling van gegevens en er sprake is van twee verwerkingsverantwoordelijken dan moet er onderscheid gemaakt worden tussen:

1. de 'eerste' verwerkingsverantwoordelijke: degene die gegevens heeft verzameld
2. en de 'tweede' verwerkingsverantwoordelijke': degene die de gegevens ontvangt van de eerste verwerkingsverantwoordelijke en ze koppelt aan 'eigen' gegevens.

De eerste verwerkingsverantwoordelijke moet zich direct (scenario B, paragraaf 3.2) of indirect (bij scenario A, verenigbaar doel, paragraaf 2.3) kunnen baseren op een grondslag.

De 'tweede' verwerkingsverantwoordelijke, die de gegevens ontvangt, moet *daarnaast* een eigenstandige grondslag hebben voor de gegevensverwerking met dit doel. Welke grondslagen mogelijk zijn, wordt uitgelegd in paragraaf 3.2. Daarbij moet aangemerkt worden dat grondslag f. niet open staat voor de uitoefening van taken van overheidsinstanties.

4.3. Zorgvuldigheidseisen

De zorgvuldigheidseisen gelden bij elke gegevensverwerking, ongeacht het scenario (zie paragraaf 1.4). Daarom wordt hier niet afzonderlijk op alle zorgvuldigheidseisen ingegaan.

Specifiek van belang voor dit scenario is dat de informatieplicht zowel geldt voor direct als indirect verkregen gegevens. Omdat er in dit scenario sprake is van meerdere verwerkingsverantwoordelijken ontstaat er een uitwisseling van gegevens. De tweede verwerkingsverantwoordelijke (externe partij) krijgt de gegevens van de eerste verantwoordelijke (de instelling). De tweede verwerkingsverantwoordelijke verkrijgt de gegevens dus indirect. Voor indirect verkregen gegevens geldt ook de informatieplicht (zie paragraaf 1.4). Daarbij geldt specifiek dat bij indirecte gegevens:

- ook de bron benoemd moet worden.²⁰
- dat als het in de praktijk onmogelijk is of onevenredige inspanning vergt om alle betrokkenen afzonderlijk te informeren, de informatieplicht achterwege kan worden gelaten. De voorwaarde is wel dat de informatie die valt onder de informatieplicht dan openbaar wordt gemaakt (bijvoorbeeld op de website van de verwerkingsverantwoordelijke).
- dat bij gebruik van deze uitzondering voor een wetenschappelijk onderzoek of statistisch doel er wel voldoende maatregelen getroffen moeten worden om te verzekeren dat de persoonsgegevens alleen voor dat doel verwerkt worden.²¹

4.4. Verwerkingsverantwoordelijken

Als er sprake is van meerdere verwerkingsverantwoordelijken dan geldt dat:

- de verwerkingsverantwoordelijken voor de door hen zelf verzamelde persoonsgegevens aan de verplichtingen van de AVG moeten voldoen.
- indien er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid er afspraken gemaakt moeten worden tussen de twee partijen: “Bij gezamenlijke verantwoordelijkheid moeten de partijen onderling duidelijke afspraken maken over wie invulling geeft aan de diverse rechten en plichten uit de Verordening.”²²
- de verwerkingsverantwoordelijke die gegevens ontvangt van een andere verwerkingsverantwoordelijke een eigenstandige grondslag moet hebben voor gegevensverwerking met van het betreffende doel.

²⁰ Bart W. Schermer e.a., *Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming* (Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2018), 76.
www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/22/handleiding-algemene-verordening-gegevensbescherming (geraadpleeg maart-april 2019).

²¹ Bart W. Schermer e.a., *Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming* (Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2018), 75.
www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/22/handleiding-algemene-verordening-gegevensbescherming (geraadpleeg maart-april 2019).

²² Bart W. Schermer e.a., *Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming en Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming* (Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2018), 35.
www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/22/handleiding-algemene-verordening-gegevensbescherming (geraadpleeg maart-april 2019).

Hoofdstuk 5. Uitzonderingsituaties

Naast de regels die de AVG kent ten aanzien van ‘reguliere’ persoonsgegevens, zoals naam en adres, kent de AVG speciale regels voor het verwerken van het BSN en bijzondere persoonsgegevens. Omdat er bij het doen van onderzoek dergelijke gegevens verwerkt *kunnen* worden, wordt hieronder aandacht besteed aan de voorwaarden die hierbij in acht genomen moeten worden.

5.1 Burgerservicenummer (BSN)

Bij datagedreven onderzoek kan het nodig zijn dat er een koppeling wordt gemaakt tussen persoonsgegevens van dezelfde persoon vanuit verschillende bronnen. Voor de koppeling van gegevens is een identificatiemethode nodig: een unieke (set) gegeven(s) van een persoon om de gegevens uit de ene dataset te koppelen aan de gegevens van dezelfde persoon in een andere dataset. Het BSN is zo’n uniek gegeven, maar mag niet gebruikt worden om een koppeling te maken tussen persoonsgegevens bij datagedreven onderzoek. Ook het gebruik van een gepseudonimiseerd BSN om een koppeling te maken geldt als een verwerking van het BSN in het kader van de AVG. Pseudonimisering is ‘slechts’ een maatregel ter beveiliging van de persoonsgegevens, zoals het BSN.

Het BSN mag alleen verwerkt worden indien dit wettelijk bepaald is. De onderwijswetgeving (zoals de Wet Educatie en Beroepsonderwijs) geeft expliciet aan wanneer en voor welke doelen het BSN (in de WEB het persoonsgebonden nummer genoemd) mag worden verwerkt. Bijvoorbeeld in het kader van in- en uitschrijving en bekostiging.

Er zal dus gebruik gemaakt moeten worden van een andere manier om de gegevens te koppelen. Hierbij kan gedacht worden aan een vorm van versleuteling, pseudonimisering, hashing, etc. Welke methode geschikt is en past binnen de kaders van privacy en ethiek moet nader worden uitgezocht.

5.2 Bijzondere persoonsgegevens

De AVG kent naast de ‘gewone’ persoonsgegevens (AVG, artikel 4, lid 2) ook bijzondere persoonsgegevens. Binnen onderwijsinstellingen kunnen dergelijke gegevens worden vastgelegd. Denk aan gegevens van studenten waaruit (indirect) blijkt dat zij lijden aan een handicap of dyslexie hebben.

*Bijzondere persoonsgegevens: Verwerking van persoonsgegevens waaruit **ras** of **etnische afkomst**, **politieke opvattingen**, **religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen**, of het **lidmaatschap van een vakbond** blijken, en verwerking van **genetische gegevens**, **biometrische gegevens** met het oog op de unieke identificatie van een persoon, of gegevens over **gezondheid**, of gegevens met betrekking tot iemands **seksueel gedrag** of **seksuele gerichtheid** zijn verboden.²³ (AVG, artikel 9, lid 1)*

In principe mogen bijzondere persoonsgegevens niet verwerkt worden. Er zijn uitzonderingen op deze regel, te lezen in AVG, artikel 9. Zo kunnen de bijzondere persoonsgegevens wel verwerkt

²³ Algemene Verordening Gegevensbescherming (2016), Europees Parlement en de Raad, https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/verordening_2016_-_679_definitief.pdf, L119/38

worden als de betrokkene hiervoor uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven. Ook mogen bijzondere persoonsgegevens verwerkt worden als dit noodzakelijk is voor wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden, maar alleen als:

- het onderzoek een algemeen belang dient;
- het vragen van uitdrukkelijke toestemming onmogelijk blijft;
- en er voldoende waarborgen zijn getroffen zodat er zo min mogelijk risico's voor de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen zijn.

Er moet vanuit worden gegaan dat er sprake is van een algemeen belang, indien dit de meerderheid of bijvoorbeeld de maatschappij dient. Wanneer het bijvoorbeeld gaat om een onderzoek dat puur van intern belang is voor de onderwijsinstelling, is de kans kleiner dat daarmee wordt voldaan aan het 'algemeen belang.' Wanneer een onderzoek bijvoorbeeld gaat over studenten die maatschappelijke problemen ondervinden omdat zij tussen wal en schip terechtkomen bij (voortijdig) schoolverlaten, is de kans groter dat dit wel kan vallen onder het algemeen belang. Er zal dus per onderzoek beoordeeld moeten worden of gemotiveerd kan worden of hiervan sprake is.

Bijlage 1 - Beginselen AVG

Bron: Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) (2018) Ministerie van Justitie en Veiligheid, pagina 20.

Elke verwerking van persoonsgegevens moet in lijn zijn met de volgende beginselen:

a) De verwerking van persoonsgegevens moet rechtmatig, behoorlijk en transparant zijn (“rechtmatigheid, behoorlijkheid en transparantie”)

Uitgangspunt is dat persoonsgegevens alleen mogen worden verwerkt voor gerechtvaardigde doeleinden. Dit betekent dat de verwerking noodzakelijk moet zijn met het oog op het bereiken van specifiek in de Verordening genoemde doelen, dan wel dat er toestemming is verkregen van degene wiens gegevens worden verwerkt (zie hoofdstuk 4). Wanneer het gerechtvaardigd is om persoonsgegevens te verwerken, dan moet de verwerking ervan vervolgens netjes en verantwoord gebeuren. Ten slotte moet duidelijk zijn voor welke doelen persoonsgegevens worden verwerkt en hoe dat gebeurt. Persoonsgegevens verwerken zonder dat ook maar iemand daarvan weet is niet toegestaan.

b) De verwerking moet gebonden zijn aan specifieke verzameldoelen (“doelbinding”)

Persoonsgegevens mogen alleen worden verzameld en verwerkt voor welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden. Wanneer de gegevens later voor een ander doel worden gebruikt, dan moet dat nieuwe doel verenigbaar zijn met het oorspronkelijke verzameldoel.

c) De gegevens moeten toereikend, ter zake dienend en beperkt tot het noodzakelijke zijn (“minimale gegevensverwerking”)

Wanneer persoonsgegevens worden verwerkt dan moeten zij voor het doel toereikend en ter zake dienend zijn. Verder mogen er niet meer persoonsgegevens worden verwerkt dan noodzakelijk voor het doel. Met andere woorden, er mogen gelet op het doel, niet te veel, maar ook niet te weinig gegevens worden verwerkt voor het doel. Wanneer u namelijk te weinig gegevens verwerkt, dan kan er ten onrechte een onvolledig beeld ontstaan van de betrokkene.

d) De gegevens moeten juist zijn (“juistheid”)

De verwerkingsverantwoordelijke (zie hoofdstuk 3 en Schema 3) moet alle redelijke maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat de gegevens correct en actueel zijn. Gegevens die dat niet (meer) zijn, dienen te worden gewist of gecorrigeerd.

e) De gegevens mogen niet langer worden bewaard dan nodig (“opslagbeperking”)

Persoonsgegevens mogen niet langer bewaard worden dan noodzakelijk voor het doel van de verwerking. Wanneer de gegevens niet langer noodzakelijk zijn, dan moeten zij worden vernietigd of gewist.

f) De gegevens moeten goed beveiligd zijn en vertrouwelijk blijven (“integriteit en vertrouwelijkheid”)

Persoonsgegevens moeten worden beschermd tegen ongeoorloofde of onrechtmatige verwerking en tegen onopzettelijk verlies, vernietiging of beschadiging.

Voor al de bovenstaande beginselen geldt dat de verwerkingsverantwoordelijke verantwoordelijk is voor de naleving en kan aantonen dat de gegevensverwerking in lijn is met de beginselen (de verantwoordingsplicht).

Bijlage 2 - Verantwoordelijkheden en verantwoordingsplicht verwerkingsverantwoordelijke

Bron: Handleiding Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) (2018) Ministerie van Justitie en Veiligheid, pagina 15.

De verwerkingsverantwoordelijke is verantwoordelijk voor de naleving van deze beginselen en moet ook kunnen aantonen dat een verwerking van persoonsgegevens aan deze beginselen voldoet (de verantwoordingsplicht). Concreet dient de verwerkingsverantwoordelijke hiertoe:

- een register van verwerkingsactiviteiten bij te houden (de registerplicht);
- onder bepaalde omstandigheden een functionaris voor gegevensbescherming aan te stellen;
- voorafgaand aan risicovolle verwerkingsactiviteiten een gegevensbeschermingseffectbeoordeling uit te voeren;
- de Autoriteit Persoonsgegevens onder bepaalde omstandigheden voorafgaand aan een nieuwe risicovolle verwerkingsactiviteit te raadplegen (voorafgaande raadpleging);
- bij het inrichten van verwerkingen rekening te houden met het principe van privacy door ontwerp en standaardinstellingen (privacy by design & default);
- passende beveiligingsmaatregelen te treffen met het oog op de bescherming van persoonsgegevens;
- in het geval van een datalek melding te doen bij de Autoriteit Persoonsgegevens en onder bepaalde omstandigheden ook bij de betrokkenen;
- afspraken te maken met verwerkers.
- medewerking te verlenen aan de Autoriteit Persoonsgegevens.

Tenslotte dient de verwerkingsverantwoordelijke de rechten van de betrokkenen te respecteren en in te vullen.

Artikel 24 en 25 uit de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn de basis voor bovenstaande:

Artikel 24 Verantwoordelijkheid van de verwerkingsverantwoordelijke

1. Rekening houdend met de aard, de omvang, de context en het doel van de verwerking, alsook met de qua waarschijnlijkheid en ernst uiteenlopende risico's voor de rechten en vrijheden van natuurlijke personen, treft de verwerkingsverantwoordelijke passende technische en organisatorische maatregelen om te waarborgen en te kunnen aantonen dat de verwerking in overeenstemming met de AVG wordt uitgevoerd. Die maatregelen worden geëvalueerd en indien nodig geactualiseerd.
2. Wanneer zulks in verhouding staat tot de verwerkingsactiviteiten, omvatten de in lid 1 bedoelde maatregelen een passend gegevensbeschermingsbeleid dat door de verwerkingsverantwoordelijke wordt uitgevoerd.
3. Het aansluiten bij goedgekeurde gedragscodes als bedoeld in artikel 40 of goedgekeurde certificeringsmechanismen als bedoeld in artikel 42 kan worden gebruikt als element om aan

te tonen dat de verplichtingen van de verwerkingsverantwoordelijke zijn nagekomen.
4.5.2016 NL Publicatieblad van de Europese Unie L 119/47

Artikel 25 Gegevensbescherming door ontwerp en door standaardinstellingen

1. Rekening houdend met de stand van de techniek, de uitvoeringskosten, en de aard, de omvang, de context en het doel van de verwerking alsook met de qua waarschijnlijkheid en ernst uiteenlopende risico's voor de rechten en vrijheden van natuurlijke personen welke aan de verwerking zijn verbonden, treft de verwerkingsverantwoordelijke, zowel bij de bepaling van de verwerkingsmiddelen als bij de verwerking zelf, passende technische en organisatorische maatregelen, zoals pseudonimisering, die zijn opgesteld met als doel de gegevensbeschermingsbeginselen, zoals minimale gegevensverwerking, op een doeltreffende manier uit te voeren en de nodige waarborgen in de verwerking in te bouwen ter naleving van de voorschriften van deze verordening en ter bescherming van de rechten van de betrokkenen.
2. De verwerkingsverantwoordelijke treft passende technische en organisatorische maatregelen om ervoor te zorgen dat in beginsel alleen persoonsgegevens worden verwerkt die noodzakelijk zijn voor elk specifiek doel van de verwerking. Die verplichting geldt voor de hoeveelheid verzamelde persoonsgegevens, de mate waarin zij worden verwerkt, de termijn waarvoor zij worden opgeslagen en de toegankelijkheid daarvan. Deze maatregelen zorgen met name ervoor dat persoonsgegevens in beginsel niet zonder menselijke tussenkomst voor een onbeperkt aantal natuurlijke personen toegankelijk worden gemaakt.
3. Een overeenkomstig artikel 42 goedgekeurd certificeringsmechanisme kan worden gebruikt als element om aan te tonen dat aan de voorschriften van de leden 1 en 2 van dit artikel is voldaan.